

Znanstvena razprava

GDK: 907(497.4 Kravavec)(045)=163.6

Ohranjenost narave in obremenjenost okolja na primeru Krvavca - anketiranje in analiza mnenj obiskovalcev in članov lokalnih pašnih skupnosti

Nature Conservation and Environmental Pollution in the Case of Krvavec - Survey and Analysis of Opinions of Visitors and Local Pastoral Community Members

Andreja FERREIRA¹, Špela PLANINŠEK², Gal KUŠAR³

Izvelek:

Ferreira, A., Planinšek, Š., Kušar, G.: Ohranjenost narave in obremenjenost okolja na primeru Krvavca - anketiranje in analiza mnenj obiskovalcev in članov lokalnih pašnih skupnosti. *Gozdarski vestnik*, 68/2010, št. 10. V slovenščini z izveščkom v angleščini, cit. lit. 30. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic. V članku so predstavljeni rezultati štetja prometa in obiskovalcev ter anketiranja članov dveh lokalnih pašnih skupnosti in obiskovalcev Krvavca, ki smo ju izvedli avgusta in septembra leta 2009. Štetje prometa in obiskovalcev nam je poleg podatkov o številu prepeljanih potnikov s kabinsko žičnico dalo jasno podobo o obremenjenosti Krvavca v poletni turistični sezoni. Z anketo pa smo pridobili mnenje dveh pomembnih skupin deležnikov o prostorski problematiki Krvavca, ki je bogat vir informacij za upravljalce prostora in ga pri načrtovanju kakršnih koli posegov v prostor ne bi smeli prezreti.

Ključne besede: Krvavec, turizem, pašništvo, ohranjenost narave, obremenjenost okolja, prostorski razvoj, anketiranje, obiskovalci, lokalna skupnost, RTC Krvavec

Abstract:

Ferreira, A., Planinšek, Š., Kušar, G.: Nature Conservation and Environmental Pollution in the Case of Krvavec - Survey and Analysis of Opinions of Visitors and Local Pastoral Community Members. *Gozdarski vestnik* (Professional Journal of Forestry), 68/2010, vol. 10. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 30. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

This article presents results of the traffic and visitor counting and survey in two local pastoral communities members and visitors of Krvavec, performed in August and September 2009. In addition to the data on the number of passengers, transported by gondola cableway, the traffic and visitor counting showed a clear image of the strain on Krvavec in the summer tourist season. Through the survey, we gained an opinion on spatial problematic of Krvavec from two important affected groups. This opinion represents a rich source of information for spatial management and should not be overlooked in the case of planning any interventions in this space.

Key words: Krvavec, tourism, grazing, nature conservation, environmental pollution, spatial development, interviewing, visitors, local community, RTC Krvavec

1 UVOD

1.1 Predstavitev Krvavca

Večina ljudi pozna Krvavec po njegovi zimski vlogi, saj s 106 ha smučarskih površin, 30 km smučarskih prog in z zmogljivostjo več kot 15.000 prepeljanih potnikov na uro sodi med največja slovenska smučišča. Njegova prednost v primerjavi z večino preostalih slovenskih smučišč je višja nadmorska višina, ki je od 1.400 do 2.000 m. Smučarska sezona zaradi ugodne lege traja več kot 150 dni, od konca novembra do začetka maja (Krvavec, 2010). Njegovi prednosti sta tudi ugodna geografska lega in bližina urbanih zalednih centrov,

saj je od Ljubljane (270.000 prebivalcev) oddaljen le 25 km in od Kranja (50.000 prebivalcev) 17 km. Priljubljenost Rekreatijsko-turističnega centra (RTC) Krvavec dokazuje tudi pridobitev že 4. zaporednega naziva "naj smučišče".

¹ dr. A. F. univ. dipl. inž. geografije in etnolog. Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, Ljubljana

e-naslov: andreja.ferreira@gozdis.si

² Š. P. univ. dipl. inž. gozdarstva. Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, Ljubljana

e-naslov: spela.planinsek@gozdis.si

³ dr. G. K. univ. dipl. inž. gozdarstva. Gozdarski inštitut Slovenije, Večna pot 2, Ljubljana

e-naslov: gal.kusar@gozdis.si



Slika 1: Poleti je Krvavec privlačna izletniška točka.

Zaradi dejstva, da je Krvavec znan predvsem kot smučišče, pa ne smemo zanemariti ekonomskega pomena poletne sezone in njenega vpliva na obremenjenost okolja. V primerjavi z zimsko sezono je obiskovalcev sicer neprimerno manj, množičen obisk beležijo predvsem enkrat na leto, in sicer na dan krajevnega žegnjanja, to je vsako prvo nedeljo po velikem šmarnu (15. avgust). Zaradi intenzivne smučarske rabe je krajina precej spremenjena, saj so bile smučarske proge strojno izravnane, z njih so bile odstranjene skale, kamenje, ruševje, urejeni so bili robovi in odvodnjavanje, nato pa so bile zatravljene in pognojene (BASTARDA, 2003). To zagotovo odvrča nekatere zahtevnejše obiskovalce neokrnjene narave, kljub temu pa Krvavec poleti ostaja privlačen za številne pohodnike, kolesarje in druge, oddiha željne obiskovalce predvsem bližnjega urbanega zaledja (slika 1). V poletnem času so med glavnimi razlogi za obisk Krvavca: svež gorski zrak, čudoviti razgledi, mir, nabiranje zdravih zelišč in drugih plodov, pa tudi urejene pohodne in kolesarske poti, stavbna (Plečnikova

kapela Marije Snežne) in arheološka dediščina (ostanki naselja iz 8. do 10. st.) ter domača kulinarična ponudba.

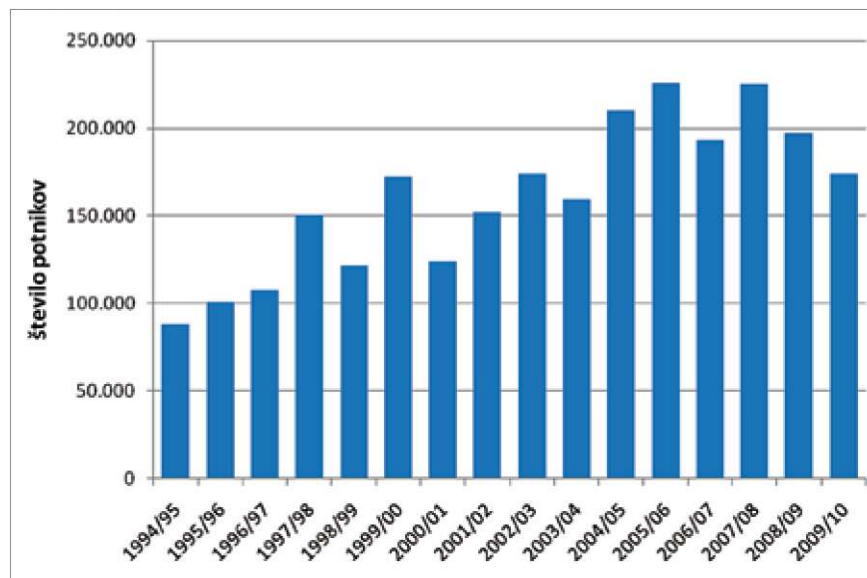
1.2 Nosilci prostorskega razvoja območja Krvavca

Glavni nosilci prostorskega razvoja na Krvavcu so na eni strani RTC Krvavec, na drugi pa domačini - člani dveh pašnih skupnosti.

1.2.1 Turizem in rekreacija - RTC Krvavec

V preteklosti je družba RTC Krvavec doživela več vzponov in padcev. Negativni poslovni rezultati so bili predvsem posledica velikih vlaganj v novo kabinsko žičnico in snežne topove leta 2000, ki se zaradi več zaporednih zelenih zim niso povrnila. Leta 2004 je RTC Krvavec prevzel zreški Unior, s čimer je smučišče dobilo nov zagon. Na Krvavcu so se nadaljevale obsežne naložbe: leta 2008 so kupili novo štirisedežnico, zgradili nivojsko križanje prog, kupili deset novih snežnih topov,

Slika 2: Število prepeljanih potnikov s kabinsko žičnico po smučarskih sezonah od leta 1994 do 2010 (Podatki o številu ... 2010)



posodobili sistem umetnega zasneževanja in uredili eskimsko vas (Krvavec praznuje ... 2008). V zadnjih dveh sezonah se je število smučarjev (2008/9 in 2009/10) zmanjšalo predvsem zaradi neugodnih vremenskih razmer, verjetno pa tudi zaradi gospodarske krize (slika 2).

1.2.2 Pašništvo - pašne skupnosti

Poletno podobo Krvavca v največji meri zaznamuje pašništvo, saj se na pašnikih (ki jih pozimi uporabljajo za smučarske proge) od junija do septembra pase okrog 400 glav govedi. Na Krvavcu ima pašništvo že dolgo tradicijo; tam sta dve pašni skupnosti. Pašna skupnost Jezerca šteje 10 članov, ki imajo v lasti pašnike na južnih pobočjih Krvavca. Planina obsega 161 ha, živino pa pasejo na približno 140 ha. Pašna skupnost Kriška planina šteje 37 članov, vendar je aktivnih, torej tistih, ki dejansko pasejo živino na Krvavcu, okrog 20. Pašniki se raztezajo na severnem pobočju Krvavca in segajo vse do vrha Zvoha. Območje Pašne skupnosti Kriška planina obsega 350 ha, od katere se živina pase na približno 150 ha. (Krvavec, 2010, KUHAR, 2009, MOČNIK, 2009).

Pašniki obeh pašnih skupnosti so med seboj ločeni z ograjo, ki jo pred vsako zimo odstranijo zaradi smučanja. Pašni skupnosti delujeta po pravilih (Pravila Agrarne pašne ... 1994, Pravila Agrarne pašne ... 1996, Pašni red .1994, Pašni

red ... 1996), v katerih so na temelju prejšnjih pravic določeni deleži posameznih kmetov, ki so podlaga za izračun njihovih bremen in koristi. Število glav živine, ki se pase na planinah, je bilo določeno že v pravilih starih agrarnih skupnosti iz 19. st. in po tem se ravnaajo še dandanes. Glede na to, da je zdajšnje govedo večje in težje, kot je bilo v 19. st., pomeni enako število glav živine večjo obremenitev okolja, zato pašni skupnosti razmišljata o zmanjšanju števila pašne živine. V času pašne sezone na planini prebiva nekaj pastirjev, ki skrbijo za živino in predelujejo mleko v mlečne izdelke, ki so na voljo obiskovalcem Krvavca (KUHAR, 2009, MOČNIK, 2009).

1.3 Varovana območja in obremenitve okolja

Tretjina površine širšega območja Krvavca, in sicer sklenjeno območje Njivic, Tihe doline, Krvavca in Zvoha je glede na Direktivo Sveta EGS o ohranjanju prostoživečih ptic (1979) uvrščene v območje Natura 2000. Tako imenovana posebna območja varstva - SPA - so ekološko pomembna območja za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst ptic. Krvavec je del širšega življenjskega prostora več vrst ptic, kot so: belka, črna žolna, divji petelin, gozdni jereb, koconogi čuk, mali skovik, planinski orel, ruševac, sokol selec in triprsti detel. Varstveni cilji na tem območju

so: ohranitev obstoječega obsega in obstoječih ekoloških značilnosti gozdov, travnišč in skalnih habitatov, zagotovitev miru okoli gnezdišč, še posebno na območjih občutljivih vrst (Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000), 2004).

Takšne zahteve pa so v konfliktu z intenzivnim turističnim razvojem in jih je težko uskladiti med seboj. To velja za zimsko smučarsko dejavnost z množico smučarjev, umetnim zasneževanjem in krčenjem gozdov, pa tudi za poletno turistično sezono, ko je vsaj občasno množičen obisk in s tem večji pritisk na naravo. Po ugotovitvah gozdarjev je krvavško okolje obremenjeno do takšne mere, da je že problematično, pritisk obiskovalcev pa je na določenih območjih moteč. Zaradi motenja sta divji petelin in ruševac samo še v preletu (GGN GGE Cerklje, 2000). Negativne vplive smučišča Krvavec ugotavlja tudi Robič (1996), in sicer izpostavlja vplive na erozijo, rastlinstvo, živalstvo in kakovost pitne vode. Pri slednji izpostavlja predvsem slab nadzor nad izvajanjem zakonskih določil na vodovarstvenih območjih, še posebno v povezavi z zasebnimi počitniškimi hišami. Juvan in Čenčur Curk (2008) sta Krvavec z vidika ranljivosti vodonosnikov označila kot srednje ranljivo območje. Cigale (2004) območje Kravca uvršča med območja z zmernimi obremenitvami, ki so povezane predvsem s smučarsko dejavnostjo. Vplive na zrak, rastlinstvo in živalstvo ovrednoti kot zmerne, vplive na vodo, prst in relief pa kot velike. Pogačnik (2003), ki je leta 1976 za smučišče Krvavec izdelal krajinsko analizo, ugotavlja, da upravljavci smučišča niso upoštevali ne krajinske analize ne urbanističnega načrta in so smučišče razširili na ranljive in zelo ranljive površine. Tako so zelo posegli v varovalne gozdove, zaradi česar se je povečalo erozijsko delovanje, pospešil se je površinski odtok, oslabil vodni režim ter povečala nevarnost snežnih plazov. Pogosti so tudi snegolomi in vetrolomi ob robovih smučišč in opazno je močno sušenje smreke.

1.4 Namen raziskave

Na Gozdarskem inštitutu Slovenije smo se v okviru raziskovalnega projekta Vplivi smučišč na biotsko in hidrološko funkcijo tal ter razvoj modelov trajne večnamenske rabe prostora ob

zgornji gozdni meji na Kravcu osredotočili na prostorsko problematiko, t.j. analizo naravnih vrednot, okoljskih obremenitev, ranljivosti prostora in razvojnih potencialov. Med pomembnejšimi vplivnimi dejavnostmi na Kravcu so turizem, rekreacija in pašništvo. Z anketiranjem obiskovalcev in članov pašnih skupnosti Jezerca in Kriška planina, štetjem prometa in obiskovalcev ter uporabo drugih dostopnih statističnih podatkov smo želeli ugotoviti, kolikšna je obiskanost tega območja, razloge za obisk, navade obiskovalcev in s tem pritisk na naravo, odnos do narave in obremenjevanja okolja, mnenje o funkcijah in vlogah gozda ter o morebitnih dodatnih omejitvah dejavnosti in seveda o prihodnjem razvoju Kravca. Pri članih pašnih skupnosti pa nas je še posebno zanimalo, katere so priložnosti in omejitve, s katerimi se srečujejo kot člani pašnih skupnosti in njihov pogled na razvoj turizma.

2 METODOLOGIJA

2.1 Predstavitev študijskega območja

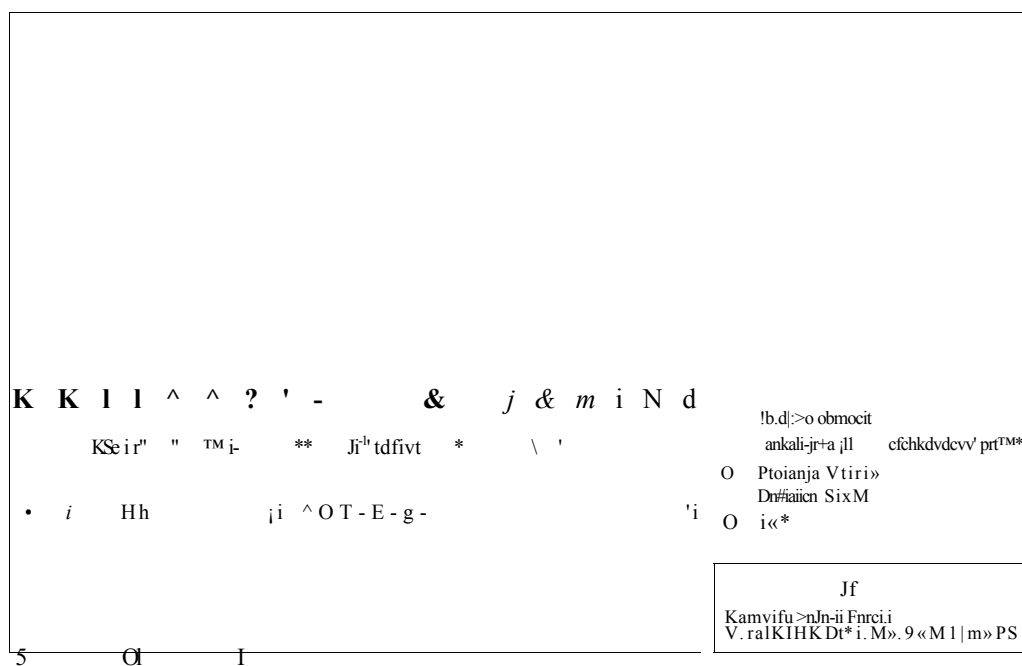
2.1.1 Območje, relief in raba tal

Študijsko območje obsega širše območje smučišča Krvavec skupaj s spremljajočimi gozdnimi zaplatami in ruševjem in meri 179 ha (slika 3). Teren je strm, na četrtini površin so nakloni terena manjši od 15 ° na slabi polovici območja so od 15 do 25 °, nadaljnja četrtina se uvršča v razred naklonov od 25 do 35 °, 3 % površin pa je na naklonih, večjih od 35 ° (GURS, 2006).

Po kategorijah rabe tal daleč največjo površino zavzemajo »visokogorski pašniki« (68 %), katerim se pridružujejo »pašniki, porasli z gozdnim drevjem« (9 %). 13 % površin pokriva »gozd«, 2 % »drevesa in grmičevje«, 6 % površin pa se uvršča v kategorijo »pozidano in sorodno zemljišče«. Preostale kategorije rabe tal so zastopane z manj kot 1 % površine (Karta dejanske rabe ... 2010).

2.1.2 Gozd in funkcije gozdov

Na Kravcu gozdove sestavljajo zastarani (več kot 150 let) sestoji nekakovostne smreke s posamičnim skrivenčenim bukvami ter macesni in ruševje, ki pa je večinoma izkrčeno. Produktivnost rastišč je solidna, produkcijska sposobnost gozdov je 7,78



Slika 3: Študijsko območje, lokacije anketiranja ter štetja obiskovalcev in prometa

m³/ha/leto, ocena prirastka znaša 7,42 m³/ha/leto pri lesni zalogi 100 m³/ha (43 % iglavcev, 57 % listavcev). Po površinskem deležu prevladuje predalpski visokogorski bukov gozd s platano-listno zlatico, geografska varianta z navadnim jetrnikom (*Ranunculo platanifoliae-Fagetum* var. geogr. *Hepatica nobilis* (sin. *Adenostylo glabrae-Fagetum prealpinum*)). Na manjših površinah se pojavljajo še alpski smrekov gozd z golim lepenom, geografska varianta s trilistno penušo (*Adenostylo glabrae-Piceetum* var. geogr. *Cardamine trifolia*), gozd malega jesena in črnega gabra (*Ostrya carpinifoliae-Fraxinetum orni*) ter združba/grmišče rušja z navadnim slečnikom (in dlakavim slečem) (*Rhododendro-Pinetum mugo* (sin. *Rhododendro-Pinetum mugo*) (GGN GGE Cerklje, 2000).

Iz karte funkcij gozdov je razvidno, da so ekološke in socialne funkcije krvavških gozdov pomembnejše od proizvodnih (GGN GGE Cerklje, 2000). Lesnoproizvodni pomen je majhen - približno polovica gozdov, ki ležijo v nižjih nadmorskih višinah in položnejših legah, ima lesnoproizvodno funkcijo 3. st. poudarjenosti. Kar 3/4 gozdov na Krvavcu je uvrščenih v kategorijo

»varovalnih gozdov« (Karta varovalnih gozdov, 2009), saj so na strmih površinah ob zgornji gozdni meji. Omenjeni gozdovi, vključno z nekaterimi drugimi gozdnimi zaplatami na bolj strmih pobočjih in v višjih nadmorskih legah, opravljajo varovalno funkcijo 1. st. poudarjenosti, vsi drugi gozdovi na Krvavcu pa varovalno funkcijo 2. st. poudarjenosti. Med pomembnejšimi funkcijami krvavških gozdov sta še rekreacijska (vsi gozdovi imajo 1. st. poudarjenosti) in hidrološka (gozdovi, ki so v širšem vodovarstvenem območju vodnega zajetja pod Krvavcem imajo 2. st. poudarjenosti). Z vodnimi viri izpod Krvavca se oskrbujejo prebivalci občin Cerklje, Šenčur, Komenda, Vodice in Mengeš. K estetski funkciji gozdov pripomorejo izredna drevesa, to so večinoma stare, panjevske, rogovilaste in skrivenčene bukve ter z lišaji obrasle smreke (GGN GGE Cerklje, 2000).

Gozdnogospodarski načrt predlaga prostorske ureditve v korist ekoloških in socialnih funkcij, in sicer tako, da naj bodo preveč izkrčene površine gozdov in rušja primerno sanirane ter urejeno komunalno vzdrževanje. Pri turističnih kmetijah naj se ohranja vse starejše drevje, gozd v okolici pa oblikuje v estetsko in krajini prijazno celoto.

Pomemben izziv za gozdarje je tudi učinkovitejša vključevanje v postopke priprav detajlnih prostorsko ureditvenih načrtov (GGN GGE Cerklje, 2000).

2.2 Anketiranje

2.2.1 Metode anketiranja

Anketiranje obiskovalcev območja Kravca smo izvedli na treh lokacijah (Brunarica Sonček, planšarija Viženčar in Zvoh, slika 3) s štirimi ponovitvami ob koncih tedna (sobota, nedelja) avgusta in septembra 2009. Izpolnjenih je bilo 207 anket. Hkrati smo na omenjenih treh lokacijah in na parkirišču Jezerca šteli tudi obiskovalce oz. promet. Aprila in maja 2010 smo izvedli še anketiranje aktivnih članov Pašne skupnosti Jezerca in Pašne skupnosti Kriška planina, ki so lastniki kmetijskih in gozdnih zemljišč na Kravcu in ki tod poleti pasejo živino. Od 29 aktivnih članov jih je v anketi sodelovalo 27. Kljub majhnemu številu članov pašnih skupnosti je njihovo mnenje zelo pomembno, saj s svojimi aktivnostmi odločilno vplivajo na prostorski razvoj Kravca.

Podatke smo zbirali prek osebne pogovora med anketirancem in anketarjem, ki je s pomočjo vprašalnika vodil anketiranje in zapisoval odgovore (metoda kvantitativnega raziskovanja po KALTON in VEHOVAR, 2001). Prednost neposrednega intervjuja je v tem, da dobimo kakovostno izpolnjene vprašalnike, saj med anketiranjem anketar anketirancu lahko pojasni vse nejasnosti. Odločili smo se za vprašalnik zaprtega tipa (pri vsakem odgovoru imamo več mogočih odgovorov, med katerimi izbirajo anketiranci) z možnostjo dodatnih komentarjev. Izvedba ankete z vprašalnikom zaprtega tipa je najpreprostejša in tudi najhitreje izvedljiva. Za obdelavo podatkov smo uporabili statistične module MS Excel.

2.2.2 Vsebina vprašalnika

Vprašalnik je bil razdeljen na naslednje vsebinske sklope:

- podatki o obiskovalcih (kraj bivališča, način prihoda, število obiskov v tekočem letu ...),
- mnenje o številu obiskovalcev v obeh turističnih sezonah,
- razlogi za obisk,
- vrednotenje ohranjenosti narave,

- mnenje o dejavnostih, ki so z vidika anketirancev moteče/obremenjujejo okolje,
- poznavanje naravnih in kulturnih vrednot,
- mnenje o potencialnih ukrepih za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot,
- mnenje o pomenu in funkcijah gozdov,
- mnenje o prostorskem razvoju Kravca,
- osebni podatki o anketirancu.

Anketa za člane pašnih skupnosti je bila prirejena, izpuščena so bila vprašanja, ki so se nanašala samo na obiskovalce, dodani pa so bili naslednji vsebinski sklopi:

- poznavanje in mnenje o varstvenih usmeritvah, prepovedih in omejitvah dejavnosti,
- mnenje o turizmu na Kravcu,
- podatki o socialno-ekonomski strukturi članov pašne skupnosti.

3 REZULTATI

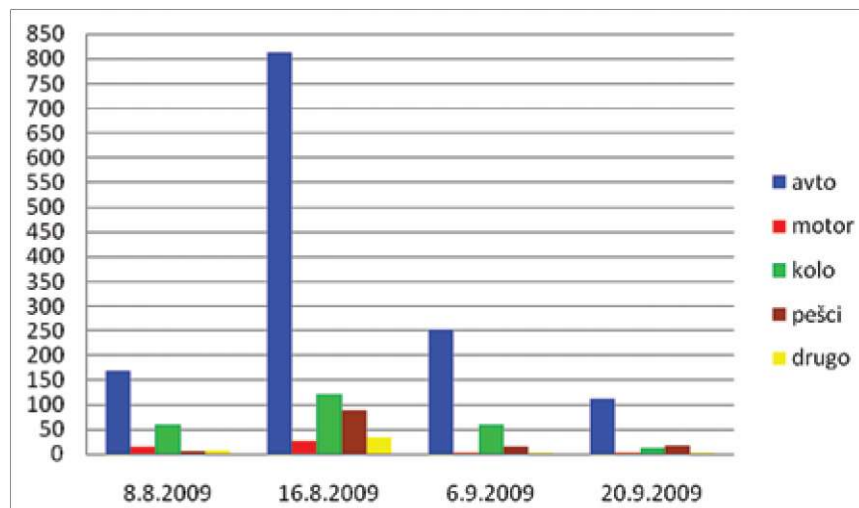
Kjer je mogoče, so rezultati ankete predstavljeni tako, da so opazne razlike v dožemanju prostora in razvoja dejavnosti med opažanji obiskovalcev in domačinov - članov pašnih skupnosti.

3.1 Število in struktura prometa

Na parkirišču Jezerca smo v povprečju našli 336 avtomobilov, 7 kombijev, 12 motornih koles, 64 koles in 32 pešcev na dan (slika 4). K tako visokim številkam je prispevala predvsem nedelja, 16. 8. 2009, ko so na Kravcu že tradicionalno praznovali žegnanje pri Plečnikovi kapelici Marije Snežne. Ker je s praznikom sovpadalo tudi sončno vreme, smo tisti dan na parkirišču Jezerca našli kar 812 avtomobilov, 20 kombijev, 27 motornih koles, 121 koles, 4 štirikolesnike, 89 pešcev in 11 konj (slika 5). Če iz analize izločimo omenjeni dan, je bilo na parkirišču Jezerca v povprečju 177 avtomobilov, 3 kombiji, 7 motornih koles, 45 koles in 13 pešcev, kar pomeni približno polovica manj od izračuna, v katerem je bil upoštevan tudi promet na dan krajevnega praznika.

Anketirani obiskovalci so prišli iz več kot 40 slovenskih krajev, prevladovali so obiskovalci iz Ljubljane (1/5), Kranja in Cerklja na Gorenjskem (po 1/6). Dobra polovica se jih je na Kravec pripeljala z osebnimi avtomobili, približno 1/6 s kabinsko žičnico, preostali so prišli s kolesi,

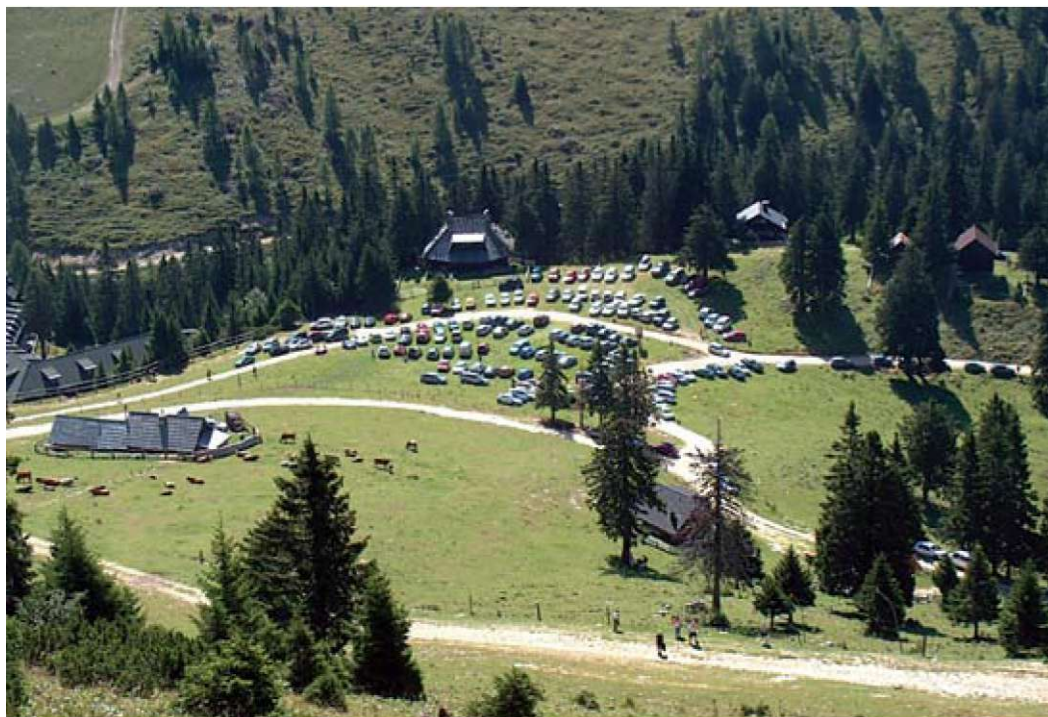
Slika 4: Struktura prometa na parkirišču Jezerca ob štetjih



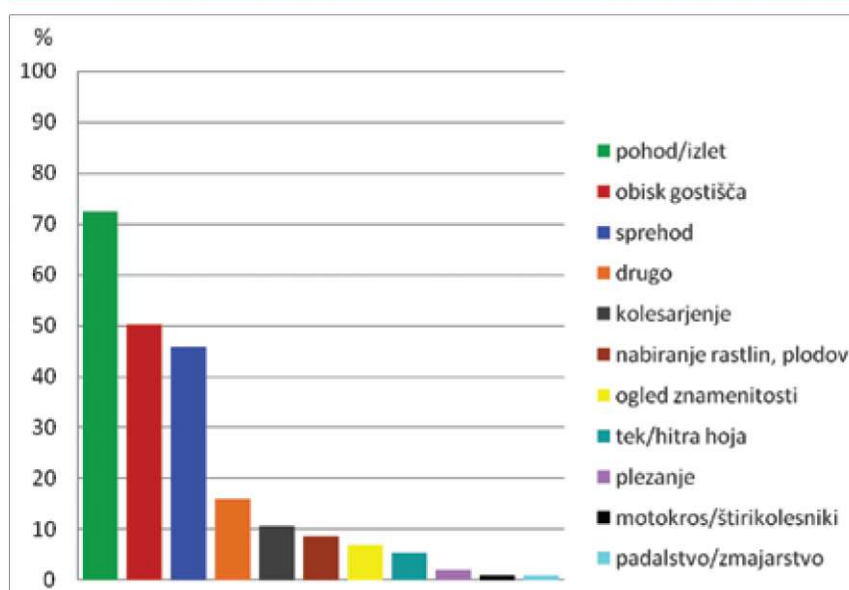
motornimi kolesi, kombiji ali peš. Absolutno so prevladovali dnevni obiskovalci, večina med njimi tudi ni pogostih obiskovalcev, saj so bili v tekočem letu na Kravcu manj kot petkrat.

Nekateri obiskovalci so pot od parkirišča Jezerca nadaljevali peš, drugi pa so se z navedenimi prevoznimi sredstvi odpeljali naprej proti Kriški

planini ali proti Tihi dolini. Največ obiskovalcev smo zabeležili pri Brunarici Sonček nad Gospinco, kjer je izstopna postaja kabinske žičnice, na drugo mesto se je uvrstilo območje Kriške planine s planšarijama Viženčar in Ambružar, precej manj obiskovalcev pa se je podalo prek Kravca na vrh Zvoha ali je nadaljevalo pot v Kamniške Alpe.



Slika 5: Na dan krajevnega praznika je bila na Kriški planini množica osebnih avtomobilov.



Slika 6: Razlogi za obisk Krvavca med anketiranimi obiskovalci

3.2 Razlogi za obisk

Med razlogi (mogočih več odgovorov) za obisk Krvavca je največ obiskovalcev navedlo pohod oz. izlet (72 %), obisk gostišča (50 %) in sprehod (46 %). Druge dejavnosti, ki jih je navedlo več kot 5 % anketirancev, so še: kolesarjenje, nabiranje rastlin ali plodov, ogled znamenitosti (Plečnikova kapelica, arheološka dediščina) ter tek oz. hitra hoja (slika 6). Skoraj 16 % obiskovalcev se ni natančneje opredelilo, temveč je izbralo možnost »drugo«.

3.3 Mnenje o številu obiskovalcev

Dobra polovica anketiranih obiskovalcev meni, da je poleti na Krvavcu malo obiskovalcev, 45 % da jih je veliko, le 2 % pa meni, da jih je preveč. Gnečo bolj občutijo v zimski sezoni, saj jih je 47 % odgovorilo, da je obiskovalcev veliko, 44 % pa da jih je preveč. Člani pašnih skupnosti se strinjajo, da je v poletni, še posebno pa v zimski sezoni obiskovalcev veliko (67 % oz. 44 %) oziroma preveč (7 % oz. 56 %). Kljub temu je 57 % anketiranih obiskovalcev zatrdilo, da jih v poletni sezoni gneča ne moti, 27 % pa bi se jih v primeru gneče raje izognila območju. V smučarski sezoni bi se več kot 60 % obiskovalcev gneči izognilo oz. bi prišli kdaj drugič.

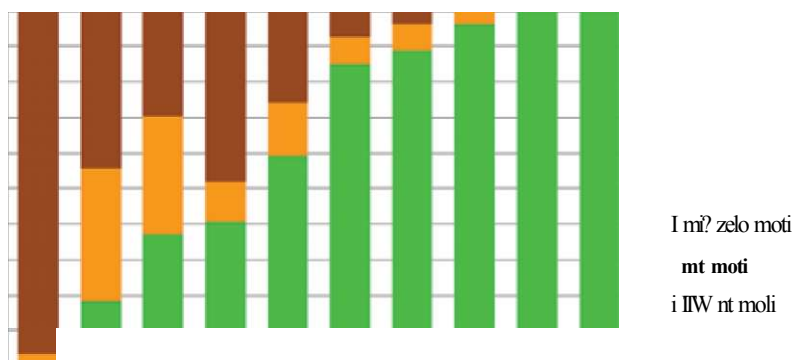
3.4 Vrednotenje ohranjenosti narave

Pri vrednotenju ohranjenosti narave je precejšen razkorak med mnenjem obiskovalcev in mnenjem članov pašnih skupnosti, ki so do ohranjenosti narave zavzeli precej strožja stališča. Med obiskovalci jih desetina meni, da je narava zelo dobro ohranjena, 40 %, da je dobro ohranjena, 37 %, da je srednje ohranjena in le dobra desetina, da je slabo ohranjena ali neohranjena. Za razliko od njih je le 4 % članov pašnih skupnosti mnenja, da je narava zelo dobro ohranjena, in 7 %, da je narava dobro ohranjena. Skoraj 60 % članov pašnih skupnosti meni, da je narava srednje ohranjena, da je slabo ohranjena in 4 %, da je neohranjena.

3.5 Dejavnosti, ki so po mnenju obiskovalcev moteče/obremenjujejo okolje

Obiskovalcem pa tudi članom pašnih skupnosti smo postavili vprašanje, katera dejavnost jih na Krvavcu moti in katera po njihovem mnenju obremenjuje okolje (slika 7). Splošna ugotovitev je, da so odgovori obeh skupin podobni in da so na obe vprašanji odgovarjali podobno - tista dejavnost, ki jih moti, je hkrati tudi obremenjujoča za okolje, razlika je le v deležih. Obe skupini anketirancev sta kot najbolj motečo/obremenjujočo dejavnost izpostavili motokros oz. vožnjo s štirikolesniki,

Slika 7: Mnenje članov pašnih skupnosti o motečih dejavnostih na območju Kravca



U 11

sledi jima vožnja z motornimi sanmi. Razlike med obema skupinama so se pokazale pri 3. in 4. najbolj moteči/obremenjujoči dejavnosti, ki sta po mnenju članov pašne skupnosti gorsko kolesarjenje ter sprehod, pohod oz. tek zunaj urejenih poti, po mnenju obiskovalcev pa gradnja infrastrukture (cest, bivalnih objektov ...) ter s precej manjšim deležem gorsko kolesarjenje. Podobno velja za smučanje, ki domačinov ne moti in po njihovem mnenju tudi ne obremenjuje okolja, medtem ko 23 % obiskovalcev meni, da smučanje obremenjuje okolje, 16 % pa celo, da zelo obremenjuje okolje.

3.6 Poznavanje naravnih in kulturnih vrednot

Na območju Kravca so naravne in kulturne vrednote območja Natura 2000, varovalni gozdovi, vodovarstveno območje in arheološka dediščina. Izkazalo se je, da celo člani pašnih skupnosti niso seznanjeni z vsemi omenjenimi vrednotami, kaj šele obiskovalci (slika 8). Vsi člani pašne skupnosti vedo, da je na Kravcu pomembno vodovarstveno območje, več kot 80 % jih pozna varovalne gozdove, 60 % arheološko dediščino, le nekaj več kot polovica pa jih je seznanjenih z območjem Natura 2000. Tudi med obiskovalci

jih največ ve, da del Kravca pokriva vodovarstveno območje (57 %), 40 % jih je seznanjenih z varovalnimi gozdovi, manj kot četrtnina pa jih ve, da so na Kravcu nahajališča arheološke dediščine in da je del Kravca uvrščen v območje Natura 2000.

Člane pašnih skupnosti smo povprašali tudi, ali so bili s strani pristojnih inštitucij seznanjeni s temi vrednotami. 63 % jih je odgovorilo, da so bili seznanjeni, največ s strani Zavoda za gozdove Slovenije in pašnih skupnosti (po 32 %), 27 % s strani občine, zelo malo pa jih je bilo seznanjenih s strani Zavoda za varstvo narave RS in Zavoda za varstvo kulturne dediščine RS. Sicer je 56 % članov pašnih skupnosti izjavilo, da jih omenjene omejitve, prepovedi in zahteve ne omejujejo pri njihovi dejavnosti, ena tretjina jih meni, da jih precej omejujejo in dobra desetina, da jih zelo omejujejo. 90 % jih je tudi zatrdilo, da zaradi omenjenih prepovedi ne dobijo nikakršnih nadomestil zaradi izpada dohodkov iz živinoreje in gozda.

3.7 Omejitve za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot

Obiskovalcem in članom pašnih skupnosti smo postavili vprašanje, ali se strinjajo, da bi na eko-

loško pomembnejših območjih in na območjih kulturne dediščine sprejeli dodatne omejitve dejavnosti, ki bi pripomogle k ohranjanju teh vrednot. Pritrdilno je odgovorilo kar 92 % obiskovalcev in 96 % članov pašnih skupnosti. Ko smo jih povprašali po konkretnih omejitvah, smo ugotovili, da se jih kar % strinja, da bi sprejeli dodatne režime parkiranja, natančneje, da bi bila vožnja z motornimi vozili dovoljena le do urejenega parkirišča na Jezercih. Le dobra desetina jih nasprotuje takšnemu ukrepu. Z uvedbo vstopnine na območje Kravca se strinja 28 % obiskovalcev, velika večina (63 %) temu nasprotuje, 9 % jih je izjavilo, da v takem primeru območja ne bi več obiskovalo. Organizirano dolgotrajnejše druženje na urejenih prostorih za piknike ipd. bi bila pripravljena plačati % vprašanih, dobra četrtina jih ne bi več prihajala na piknike, 14 % nasprotuje uvedbi plačila za tovrstne dejavnosti, 37 % pa se jih že sedaj ne odloča za takšne dejavnosti. Vsi člani pašnih skupnosti menijo, da je treba sprejeti dodatne omejitve vožnje z motornimi vozili (do urejenega parkirišča), 85 % jih podpira uvedbo parkirnine, dobra polovica pa tudi uvedbo vstopnine. Ena tretjina vprašanih se strinja tudi z uvedbo plačila za prostore za piknik.

3.8 Mnenje o pomenu in funkcijah gozdov

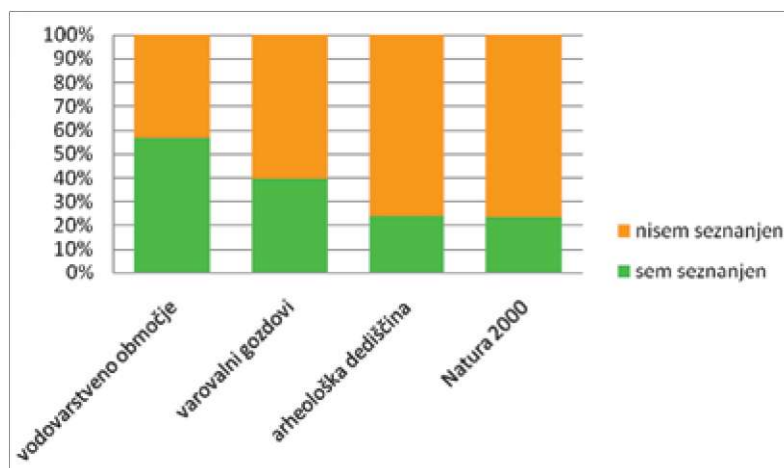
Rezultati so pokazali na bistveno razliko v doemanju gozda med obiskovalci Kravca in člani pašnih skupnosti. Več kot polovica obiskovalcev vidi najpomembnejšo vlogo gozda v zagotavljanju

rekreacije (sprehod, pohod, tek, kolesarjenje, smučanje ...). Dobra četrtina jih meni, da je najpomembnejša nelesnoproizvodna vloga gozda čist zrak, med drugimi številčnejšimi odgovori pa so še: čista voda, pestrost rastlinskega in živalskega sveta, varstvo pred erozijo tal ter videz krajine. Za razliko od obiskovalcev je več kot polovica članov pašnih skupnosti za najpomembnejšo nelesnoproizvodno vlogo gozda navedla čist zrak, četrtina čisto vodo, dobra desetina videz krajine, med odgovori pa sta bila tudi varstvo pred erozijo tal ter pestrost rastlinskega sveta.

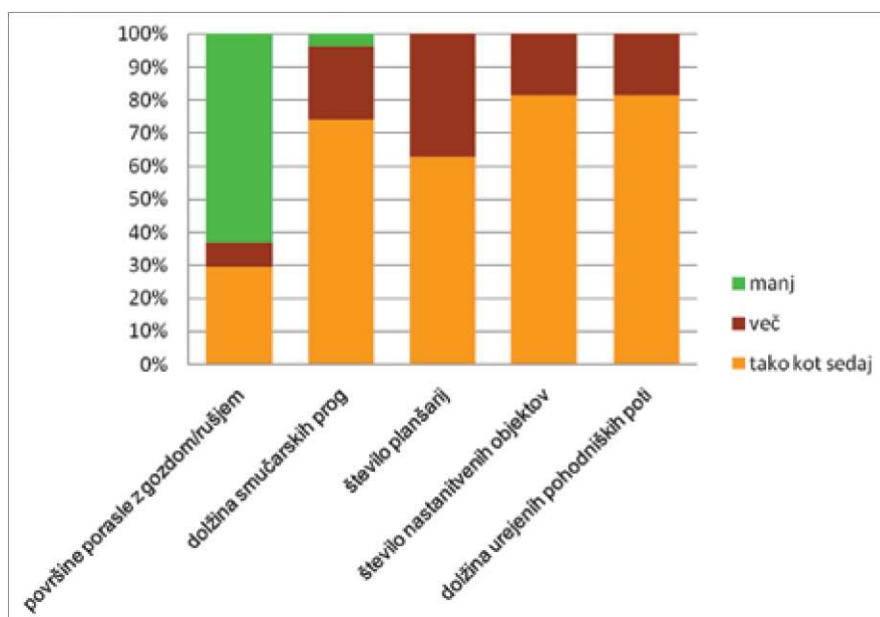
3.9 Socialno-ekonomska struktura članov pašnih skupnosti

Z anketiranjem članov pašnih skupnosti smo pridobili tudi podatke o njihovi socialno-ekonomski strukturi, saj zelo pomembno vpliva na prihodnji obstoj kmetij, pašništva in posledično na prostorski razvoj Kravca.

Rezultati ankete so pokazali, da 62 % gospodarjev in 58 % gospodinj dela samo na kmetiji, dobra tretjina gospodarjev in četrtina gospodinj delo na kmetiji usklajuje z zaposlitvijo v drugih dejavnostih. Preostali hodijo samo v službo ali pa so delovno nesposobni. Kmetijstvo je za 15 % članov pašnih skupnosti glavni vir dohodkov, 30 % pomemben vir dohodkov, preostalim pa malo pomemben oz. nepomemben vir dohodkov. Le en član pašne skupnosti je brez dohodkov iz kmetijske dejavnosti. Z ekonomskega vidika je gozdarstvo mnogo manj pomembna dejavnost, saj je le za dva člana pašne skupnosti pomemben



Slika 8: Poznavanje vrednot na območju Kravca med anketiranimi obiskovalci



Slika 9: Mnenje članov pašnih skupnosti o prihodnjem prostorskem razvoju Kravca

vir dohodkov, preostali pa malo pomemben ali nepomemben vir dohodkov, trije člani nimajo dohodka iz gozdarstva. Štirje člani pašne skupnosti se intenzivno ukvarjajo tudi s turizmom, zato jim je glavni oz. pomemben vir dohodkov. Preostali iz turizma nimajo dohodkov. Zaposlitev v drugih dejavnostih pomeni glavni vir dohodkov tretjini članov pašnih skupnosti, več kot polovica nima dohodkov iz tega vira.

Z anketo smo ugotavljali tudi ekonomsko-socialni tip kmetij zdaj in čez 10 let. Zdaj je 15 % čistih oz. potencialno čistih kmetij, kar pomeni, da nihče od aktivnih članov (15-65 let) jedra gospodinjstva ni ali vsaj dolgoročno ne bo zaposlen zunaj kmetijstva. Kar % je mešanih kmetij, kjer so različne kombinacije zaposlitev aktivnih članov na kmetiji in zunaj nje, vendar vsaj en aktiven član dela samo na kmetiji. Desetina kmetij je dopolnilnih, kjer nihče od aktivnih članov gospodinjstva ne dela samo na kmetiji. Na vprašanje, kakšen bo po njihovem mnenju socialno-ekonomski tip njihove kmetije čez 10 let, pa je skoraj 60 % anketirancev odgovorilo, da bo njihova kmetija mešana, 8 % jih je menilo, da bodo imeli čisto kmetijo, po en anketiranec pa je predvideval, da bo njihova kmetija dopolnilna oz. da bo prešla v nekmetijsko posest. Četrtnina vprašanih ni vedela, kakšna usoda čaka njihovo kmetijo.

3.10 Mnenje o prostorskem razvoju Kravca

Rezultati so pokazali, da je večina obiskovalcev zadovoljnih z obstoječim deležem gozda in rušja ter številom nastanitvenih objektov in planšarij. Glede smučarskih prog in pohodniških poti nekoliko prevladujejo tisti, ki so za povečanje dolžine smučarskih prog in pohodniških poti v prihodnosti. Delež tistih, ki želijo zmanjšanje obravnavanih dejavnikov, je zanemarljiv, razen v primeru števila nastanitvenih objektov, kjer je dobra desetina anketiranih obiskovalcev odgovorila, da si želi manj nastanitvenih objektov.

Člani pašnih skupnosti so z veliko večino naklonjeni trenutni prostorski situaciji (slika 9), saj je bil delež tistih, ki podpirajo sedanje stanje, 62 %. Drugačnega mnenja so samo pri deležu gozda, rušja in z drevjem poraslih površin, kjer jih je 63 % odgovorilo, da bi se moral delež zmanjšati. Iz dodatnih komentarjev je razvidno, da jih moti predvsem širjenje rušja na pašnikih, ki ga zaradi omejitev ne smejo sekati. Omejuje jih Uredba o posebnih varstvenih območjih - območjih Natura 2000 (Ur. l. RS, št. 49-2277/2004), ki predvideva ohranjanje, vzdrževanje ali izboljšanje obstoječih lastnosti nežive in žive narave, ki prispevajo k ugodnemu stanju rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov. Na površinah, ki niso del obmo-

čja Natura 2000, jih glede rušja omejuje Zakon o divjadi in lovstvu (Ur. l. RS, št. 16-630/2004), ki v 32. členu navaja, da je med 1. marcem in 1. avgustom, to je v času gnezdenja ptic in poleganja mladičev, prepovedano sekanje, požiganje ali drugačno uničevanje živih mej, grmišč in s suho zarastjo poraslih površin na pašnikih, travnikih in poljih.

3.11. Mnenje o stanju turizma

Rezultati ankete med člani pašnih skupnosti so pokazali, da imajo domačini o turistični dejavnosti na Kravcu večinoma pozitivno mnenje (preglednica 1). Skoraj vsi so menili, da ima turizem za domačine pomembne gospodarske koristi, da jim nudi možnost zaposlitve, čeprav le določenemu delu domačinov. Pri vprašanju, ali je za

domačine z gospodarskega vidika pomembnejša zimska ali poletna turistična sezona, niso imeli jasnega mnenja. Odnos med domačini in turisti je pozitiven, saj jih je le dobra desetina ocenila, da so med njimi in turisti pogosti konflikti. Kar 37 % jih je menila, da turisti povzročajo škodo članom pašnih skupnosti. Pri tem so izpostavili predvsem problematiko prometa in dejstvo, da turisti nimajo psov na vrvicah, zato jim preganjajo živino. Skoraj vsi so menili, naj poletna turistična sezona temelji na mehkih oblikah rekreacije. Več kritik je bilo tudi na račun smučišča Kravec oziroma njegovega upravitelja RTC Kravec, ki je odgovorno, da se je zaradi umetnega snega bistveno spremenila struktura zgornjega ustroja tal (kamnitost) in s tem rastlinja. Zaradi obilja

Nadaljevanje na strani 495

Preglednica 1: Mnenje članov pašnih skupnosti o turizmu na Kravcu

Trditve	Se strinjam (%)	Se ne strinjam (%)	Ne vem (%)
Razvoj turizma na Kravcu ima za domačine pomembne gospodarske koristi.	93	7	0
Turizem nudi domačinom možnost zaposlitve.	96	4	0
Turizem prinaša koristi le določenemu delu domačinov.	93	7	0
Z gospodarskega vidika je za domačine pomembnejša zimska turistična sezona.	67	33	0
Z gospodarskega vidika je za domačine pomembnejša poletna turistična sezona.	59	41	0
Zaradi turizma imajo domačini boljše možnosti za preživljanje prostega časa.	56	44	0
Razvoj turizma na Kravcu povzroča negativne okoljske vplive.	19	81	0
Z okoljskega vidika je bolj problematična zimska turistična sezona na Kravcu.	30	70	0
Z okoljskega vidika je bolj problematična poletna turistična sezona na Kravcu.	67	33	0
Med turisti in domačini nastajajo pogosti konflikti.	11	89	0
Turisti povzročajo škodo kmetom (članom pašne skupnosti).	37	59	4
Obseg turistične dejavnosti naj ostane na sedanji ravni.	59	37	4
Podpiram nadaljnje širjenje turistične dejavnosti in povečanje turističnega obiska.	41	55	4
Podpiram gradnjo novih nastanitvenih objektov na območju Kravca.	26	74	0
Obseg smučišča Kravec se ne sme povečevati.	67	29	4
Podpiram širitev smučišča Kravec (nove smučarske proge in smučarske naprave).	33	63	4
Podpiram širitev smučišča Kravec na območju Kriške planine.	19	81	0
Podpiram širitev smučišča Kravec na območju Dolgih njiv.	37	63	0
Turizem na Kravcu naj v poletni sezoni temelji na mehkih oblikah rekreacije.	93	7	0

Nadaljevanje s strani 482

dušika pa tla namesto planinskega cvetja prekri-
vajo mahovi. Eden od članov pašne skupnosti je
za izboljšanje stanja predlagal skrajšanje zimske
sezone za 14 dni. Kljub temu pa se jih je le dobra
petina vprašanih strinjala s trditvijo, da razvoj
turizma na Kravcu povzroča negativne okoljske
vplive. Z okoljskega vidika se zdi domačinom
bolj problematična poletna turistična sezona
(67 %). Iz prejšnjih trditev sklepamo, da zato,
ker je poleti zaradi pašništva več možnosti za
nastanek konfliktov med njimi in turisti. 60 %
anketirancev je menilo, naj turistična dejavnost
ostane na sedanjí ravni, preostalih 40 % pa si
želi nadaljnjega širjenja turistične dejavnosti in
povečanje turističnega obiska. Le četrtnina bi jih
podprla gradnjo novih nastanitvenih objektov.
Velik del članov pašne skupnosti (67 %) naspro-
tuje širjenju smučišča Kravec, kljub temu pa
jih je 37 % odgovorilo, da se strinjajo s širitvijo
smučišča na strma pobočja Dolgih njiv, kar pa
je zaradi območja Natura 2000 malo verjetno. Le
18 % jih podpira širjenje smučišča na položnejša
območja Kriške planine, čeprav bo to s strani
RTC Kravec realizirano v naslednjih letih (Na
Kravcu sklenili ... 2010).

4 DISKUSIJA IN ZAKLJUČKI

Po nam znanih podatkih v preteklosti ni bilo
opravljenih raziskav javnega mnenja glede pro-
storskega razvoja Kravca. Ker se tako pomembnih
skupin deležnikov prostora, kot so člani pašnih
skupnosti Jezerca in Kriška planina ter obiskovalci
Kravca, pri načrtovanju prostorskega razvoja ne
sme prezreti, smo se odločili za izvedbo ankete. Z
anketiranjem smo želeli pridobiti njihovo mnenje
o obstoječi in prihodnji prostorski situaciji na
Kravcu. Informacije o tretjem pomembnem
deležniku prostora, RTC Kravec, pa smo pridobili
iz dostopnih virov.

Metoda anketiranja je sicer vsebinsko in organi-
zacijsko zahtevna, izpeljava in obdelava podatkov
tudi časovno zamudni, njena velika prednost pa je,
da dobimo točno tiste informacije, ki ji potrebuj-
emo in ki jih pogosto ni mogoče dobiti iz drugih
podatkovnih virov. Pri anketiranju se natančnost
pridobljenih podatkov lahko razlikuje glede na
stopnjo izobrazbe anketarja, vpeljanosti v delo

in kontrole dela. Prednosti ankete pred drugimi
metodami (POKORNY in sod., 2006, WATSON
in sod., 2000) so:

- z anketo lahko pridobimo podatke, ki so dru-
gače nedostopni (mnenja, stališča, vrednote)
ali subjektivni (vizualna ocena števila ljudi,
terenski ogledi);
- lahko dobimo podatke o preteklosti, sedanjosti
in prihodnosti;
- je ekonomična, ker s pravilno oblikovano anketo
v kratkem času pridobimo veliko informacij;
- osebni stik z anketirancem ter kakovost po dat-
kov, ki jih uspemo pridobiti od anketiranja.

V procesu prostorskega načrtovanja se je z vzpo-
stavitvijo tritočkovnega odločanja (obiskovalci,
pašni skupnosti in RTC Kravec) mogoče izogniti
pojavi avtoritativnega odločanja (WATSON in
sod., 2000), saj se upošteva vse vplivne skupine.
Člani pašnih skupnosti so kot lastniki zemljišč,
planšarij in nekaterih turističnih objektov ena
poglavitnih vplivnih skupin prostorskega razvoja
Kravca. Obiskovalci sicer z območjem niso tako
tesno povezani, so pa zaradi njegove turistične
usmerjenosti bistvenega pomena za nadaljnji
razvoj. Nosilci urejanja prostora bi morali vedno,
ko načrtujejo prostorske spremembe, v postop-
pek vključiti (zainteresirano) javnost, katere
pomembna predstavnik sta v tem primeru tudi
anketirana deležnika. Nenazadnje je obveščanje
javnosti o zadevah glede urejanja prostora tudi
zakonsko predpisano, saj je v 10. členu Zakona
o urejanju prostora (Ur. l. RS, 110/2002) nave-
deno, da:

- ima vsak pravico biti obveščen o postopkih
priprave in sprejemanja prostorskih aktov ter
o drugih zadevah urejanja prostora v skladu
z zakonom,
- ima vsak pravico s pobudami, mnenji in na
druge načine sodelovati pri zadevah urejanja
prostora,
- morajo nosilci urejanja prostora vsakomur
omogočiti vpogled v zadeve urejanja prostora
ter o teh zadevah obveščati javnost v skladu z
zakonom.

Med skupinami deležnikov prostora so namreč
konflikti glede mnenj o nekaterih dejavnostih in
razvojnih težnjah na območju Kravca. Nasprotno
pa je med njimi do nekaterih dejavnosti v prostoru

velika stopnja negativnega ali pozitivnega soglasja. Med anketiranimi skupinami deležnikov prostora so primer velike stopnje negativnega soglasja vožnje motokrosa in vožnje z motornimi sanmi ter štirikolesniki v naravnem okolju. Gozdarska stroka te dejavnosti šteje za »trdo rekreacijo«, ki ne spada v širši gozdni prostor, ampak mora biti skrbno načrtovana in usmerjena, saj s svojo prisotnostjo obremenjuje rastlinsko in živalsko komponento narave. Ker na območju Kravca ni primernih gozdnih (degradiranih) površin, ki bi lahko služile kot poligon za tovrstno rekreacijo, te dejavnosti povzročajo konflikte.

Primer velike stopnje pozitivnega soglasja med vsemi deležniki prostora pa je razvoj mehkih oblik poletnega turizma, ki ne temelji na množičnem obisku in agresivnih oblikah rekreacije, temveč obiskovalce privablja z ozaveščanjem o obstoječih naravnih in kulturnih vrednotah ter z aktivnostmi, ki manj vplivajo na okolje. Zavedajoč se tega potenciala, RTC Kravec načrtuje različne prireditve in dejavnosti, s katerimi bi pritegnili obiskovalce. Tako že sedaj ponujajo vodene izlete po Poti zgodovine, na katerih predstavijo glavne znamenitosti planine Kravec, Plečnikovo kapelo Marije Snežne, pašništvo, arheološko najdišče, zdravilna zelišča ter zgodovino in razvoj žičničarstva. Poleg tega obiskovalce vabijo tudi z oglaševanjem pohodništva, planinarjenja in kolesarjenja (Kravec, 2010).

Po drugi strani ima RTC Kravec velikopotezne načrte glede širjenja smučišča SZ od Zvoha na območje Dolgih njiv in Kalškega grebena ter ureditev nove gondolske povezave iz doline Kokre, žičniških naprav ter spremljajočih parkirišč in gostinskih objektov (Strategija izgradnje žičniških ... 2008, Regionalni razvojni program ... 2006). Slednje bi terjalo obsežne posege v ekološko zelo ranljiva območja, zato je zelo malo verjetnosti, da bo takšno širjenje dejansko nastalo. Različne raziskave (ROBIČ, 1996, GREGORIN, 1997, ZUPAN, 2000, POGAČNIK, 2003, CIGALE, 2004) opozarjajo, da širjenje smučišča na območje Dolgih njiv in Kalškega grebena ni dopustno, saj je to zelo občutljivo alpinsko območje s strmim reliefom ter pestrim živalskim in rastlinskim svetom, ki bi bilo s posegom nepovratno prizadeto. Poleg tega so omenjene površine del območja Natura

2000 in hkrati del načrtovanega regijskega parka Kamniško-Savinjske Alpe. To je tudi ekološko pomembno območje, vodovarstveno območje in območje varovalnih gozdov.

Kravec je z vidika prostorskega načrtovanja relativno zahtevno območje, saj se tod srečujejo zelo različni, pogosto celo izključujoči si interesi. Na eni strani je težnja po širitvi smučišča z vsemi spremljajočimi objekti in dejavnostmi, na drugi pa varovanje narave, občutljive gorske krajine, ki ji nepremišljeni posegi lahko naredijo nepopravljivo škodo. Zato je toliko pomembnejše, da upravitelji omenjenega prostora - v tem primeru RTC Kravec - pridobijo tudi mnenje domačinov - članov pašnih skupnosti in obiskovalcev ter ga v čim večji meri tudi upoštevajo. Sodelovanje vseh zainteresiranih strani in usklajeno sprejemanje odločitev omogoča udeležanje trajnostnega razvoja, kjer so ekonomska, socialna in okoljska komponenta v sozvočju.

Pri raziskavi smo ugotovili naslednje:

- metoda anketiranja se je izkazala kot zelo učinkovita za ugotavljanje mnenj različnih skupin deležnikov prostora, ki vplivajo na obremenjenost okolja in ohranjenost narave,
- glavne skupine deležnikov prostora na Kravcu so: RTC Kravec, člani pašnih skupnosti in obiskovalci,
- s primerjavo rezultatov anketiranja je mogoče odkriti razlike, nasprotovanja (konfliktne situacije) in ujemanja med mnenji različnih skupin deležnikov prostora,
- metoda anketiranja je uporabno orodje za vključitev deležnikov prostora v participativnem načrtovanju, ki omogoča veliko stopnjo soglasja o razvoju in uresničevanju načrtovanega,
- območje Kravca ni obremenjeno samo pozimi, ampak tudi poleti, predvsem v lepem vremenu, ob koncih tedna in ob množičnih prireditvah,
- izboljšati je treba ozaveščanje vseh skupin deležnikov prostora o pomembnih upravljaljskih temah (območja Natura 2000, varovalni gozdovi, arheološka dediščina), saj se s pomanjkljivim vedenjem večja strah pred omejitvami in negativna nastrojenost proti določanju varstvenih območij,
- med mnenji skupin deležnikov prostora so

- konflikti glede ohranjenosti narave, obremenjenosti okolja in varstvenimi režimi ter prihodnjega razvoja na območju Kravca,
- do nekaterih dejavnosti v prostoru je velika stopnja pozitivnega ali negativnega soglasja med skupinami deležnikov prostora,
 - za rešitev konfliktov med različnimi skupinami deležnikov prostora je priporočljiva čimprejšnja izdelava krajinske zasnove s conacijo prostora, v kateri naj bi upoštevali tudi izsledke anketiranja.
- ## 5 ZAHVALA
- Raziskava je bila opravljena v okviru aplikativnega raziskovalnega projekta Vplivi smučišč na biotsko in hidrološko funkcij o tal ter razvoj modelov trajne večnamenske rabe prostora ob zgornji gozdni meji na Kravcu (L4-0637) in Programske skupine P4-0107, ki ju financira ARRS.
- ## 6 VIRI
- BASTARDA, G., 2003. Planinsko pašništvo na Veliki planini in Kravcu: diplomsko delo. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo. Ljubljana, samozal., 103 s.
- CIGALE, D., 2004. Posledična navzkrižja in obremenitve slovenskega alpskega sveta zaradi turistične in rekreativne dejavnosti: doktorska disertacija. Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Ljubljana, samozal., 329 s.
- Direktiva sveta z dne 2. aprila 1979 o ohranjanju prosto živečih ptic. Ur. l. EGS, št. 79/409.
- Gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Cerklje 2000-2009. 2000. Zavod za gozdove Slovenije. Območna enota Kranj, Kranj, 137 s.
- GREGORIN, M., Krvavška gorska skupina - turistični pomen in razvojne dileme: diplomska naloga. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo. Ljubljana, samozal., 139 s.
- GURS. 2006. Digitalni model višin - DMV 12,5. Geodetska uprava Republike Slovenije. Ljubljana.
- JUVAN, G./ČENČUR CURK, B., 2008. Primerjava metod določanja naravne ranljivosti na območju Kravca. V: Geografski informacijski sistemi v Sloveniji 2007-2008/ur. Drago Perko. Ljubljana: Založba ZRC, s. 355-363.
- KALTON, G./VEHOVAR, V., 2001. Vzorčenje v anketah. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana. 185 s.
- Karta dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč 1:25.000. 2010. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ljubljana.
- Karta varovalnih gozdov 1 : 25.000. 2009. Zavod za gozdove Slovenije, Ljubljana.
- Krvavec. 2010. <http://www.rtc-krvavec.si/si/poletje/> (5. 8. 2010)
- Krvavec praznuje visok jubilej. 2008. <http://www.rtvsl.si/tureavature/novice/krvavec-praznuje-visok-jubilej/201391> (5. 8. 2010)
- KUHAR, M., 2009. Pašna skupnost jezerca. Ustni vir.
- MOČNIK, F., 2009. Pašna skupnost Kriška planina. Ustni vir.
- Na Kravcu sklenili solidno smučarsko sezono. Gorenjski glas. http://www.siol.net/slovenija/lokalne_novice/gorenjska/2010/05/na_kravcu_sklenili_solidno-smucarsko_sezono.aspx (5.8.2010)
- Pašni red Agrarne pašne skupnosti za Kriško planino na Kravcu. 1994. Šenturška gora, 3 s.
- Pašni red za planino Jezerca na Kravcu. 1994. Ambrož pod Kravcem, 3 s.
- Podatki o številu prepeljanih potnikov s kabinsko žičnico po smučarskih sezonah od leta 1994 do 2010. 2010. RTC Krvavec.
- POGAČNIK, J., 2003. Primerjava stanja, načrtovanja in izvajanja urejanja smučišč v obdobju 1976 do 2001 na območju Kravca. GozdV 61, 9, s. 372-383.
- POKORNY, B./AL SAYEGH PETKOVŠEK, S./ŠALEJ, M./VRBIČ KUGONIČ, N./RIBARIČ LASNIK, C., 2006. Osnove znanstveno raziskovalnega dela. Inštitut za ekološke raziskave ERICo Velenje. 42 s.
- Pravila Agrarne »Pašne skupnosti Jezerca«. 1996. Ambrož pod Kravcem, 6 s.
- Pravila Agrarne »Pašne skupnosti Kriška planina«. 1994. Šenturška gora, 9 s.
- Regionalni razvojni program Gorenjske 2007-2013. 2006. Regionalna razvojna agencija Gorenjske. BSC Poslovno podporni center d.o.o. Kranj, 112 s.
- ROBIČ, M., 1996. Pokrajinska ekologija območij alpskega smučanja v Sloveniji: izbrani primeri: diplomska naloga. Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Ljubljana, samozal., 100 s.
- Strategija izgradnje žičniških sistemov v Republiki Sloveniji upoštevajoč predvsem naravne danosti. 2008. Ministrstvo za promet, pogodba št. 2411-07-100040 z dne 12. 6. 2007, OMEGA consult, št. 28/07. 169 s.
- Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). Ur. l. RS, št. 49-2277/2004.
- WATSON, A.E./COLE, D.N./TURNER D.L./REYNOLD P. S., 2000. Wilderness recreation use estimation: a handbook of methods and systems. U.S. Department of Agriculture, Forest service, Rocky mountain Research Station: 198 str.
- Zakon o divjadi in lovstvu. Ur. l. RS, št. 16-630/2004.
- Zakon o urejanju prostora. Ur. l. RS, št. 110-5386/2002 (8/2003 popr.).
- ZUPAN, S., 2000. Geografsko vrednotenje razvojnih možnosti Kravca z vidika bodoče strategije: diplomska naloga. Filozofska fakulteta. Oddelek za geografijo. Ljubljana, samozal., 133 s.